

Un home enfila el carrer de Sant Pere tot passant per davant de la botiga de roba Cruells. Al fons entrada de l'església de Sant Eudald. Període: 1915-1922. Fotografia: Esteve Cruells. Imatge facilitada per Carme Cruells.

El robatori de les relíquies

Quan els monjos de Ripoll hagueren construït el monestir no estaven encara prou satisfets, atès que els faltava poder tenir les relíquies d'un sant. L'abadia que arribava a posseir una relíquia d'importància notable es considerava mestressa d'un gran tresor, i la que tenia un cos sant es tenia, i era tinguda, per la més rica de les comunitats monàstiques. L'adquisició de relíquies era, doncs, el somni d'or de tots els monestirs.

Determinaren, un dia, els monjos de Ripoll buscar el cos d'un sant allà on fos, o robar-lo, si fos el cas. Posà en pràctica aquesta determinació un monjo del monestir en tenir un somni revelador. Aleshores dos monjos d'avançada edat i de gran virtut es presentaren a l'abat i li digueren:

- Si vostra reverència ens deixa fer una sortida d'uns quants dies, ajudant Déu, no tornarem al monestir sense relíquies.
  - On anireu –els respongué- si són més cercades que les perles?
  - Deixeu-nos sortir, si us plau, - replicaren ells- i Déu ens les posarà a mans.
  - Si creieu que Déu us les donarà, aneu a la bona hora, la fe fa miracles.
- Agenollats reberen sa benedicció, li besaren la mà i se n'anaren en nom de Déu.

Quan foren un tros lluny de Ripoll trobaren un camí que s'esbadiava en dos, i el monjo més vell digué al més jove:

- Aquí ens hem de deixar per a cercar millor: Ves tu per un d'aquests camins, jo aniré per l'altre i vejam Déu que ens donarà.

Caminaren set dies cadascun pel seu cantó menjant malament i dormint pitjor; al cap de set dies, es trobaren tots dos davant d'una capella que hi ha prop de la vila d'Ax.

- Tu què has trobat? Pregunta el monjo vell al jove.
- Jo, no res –respongué l'altre- i vós?
- Jo, tampoc. No ens haurem encomanat prou a Déu –afegí el l'home gran -. Fem-ho ara que ens escaiem davant d'aquesta capella.

Dit i fet, pregaren agenollats davant l'altar de la capella tot el sant dia. Quan la nit fou arribada veieren una gran claror en un cantó de la vila.

- Anem cap allà, digué el vell.

I s'hi encaminaren.

Travessaren boscos i camps, i després carrers i places, sempre de cara a aquella estranya claror que els guiava envers una gran església.

La claror misteriosa es posà sobre el reliquiari on hi havia molts cossos sants, però, a més dels vigilants de davant la porta del reliquiari, hi havia una rima de nous perquè la seva fressa estorés a qui les anés a prendre i desvetllés els guardians de l'església, un dels quals no tenia altra feina que la de vetllar tota la nit a la porta del reliquiari; però, quan Déu vol, de tot vent plou: quan arribaren els dos monjos estava adormit com un soc, la porta estava oberta de bat a bat perquè poguessin entrar i les nous s'apartaren per si mateixes.

Preguen fervorosos per aquell acte que van a fer i senten les campanetes de Sant Eudald.

Comprentent que era la voluntat del sant, el fiquen, per dissimular, a dins d'un sac i se l'emporten.

A la matinada els guardians es desperten i, quina sorpresa en adonar-se que els falta un cos sant!

Corren cap al camí de Cerdanya i en veure els dos monjos sospiten. Aquests acceleren el pas i troben un riu: les aigües paren en sec, passen els monjos i altra vegada tornen a córrer les aigües, i així queden burlats els perseguidors i els monjos fan tranquils la seva via cap a Ripoll.

El miracle dels traginers

El camí de retorn cap a Ripoll –any 978- fou un enfilall de miracles, i uns de ben curiosos, com, per exemple, el dels traginers. A fi de no cridar l'atenció de la gent, com hem dit, els monjos portaven el cos de Sant Eudald dintre un sac com si fos un farcell qualsevol. Pel camí van trobar uns traginers, als quals suplicaren que carreguessin aquell embalum damunt d'una de les mules per reposar ells una mica, i tots plegats anaren fent la ruta. Mes, heus ací que en passar per davant de les esglésies i ermites que trobaven al pas, les campanes es posaven a tocar totes soles. Admirats els traginers, un d'ells digué:

- Això no pot ésser sinó que aquests monjos ens han carregat les relíquies d'algun sant.
- De seguida ho sabrem –respon l'amo de la mula-, i en escaure's de passar damunt per damunt d'un cingle molt alt, dóna empenta a la mula, i l'estimba daltabaix.

Caigué al fons del cingle la bèstia amb la càrrega, sense que sofrissin el més mínim dany l'una ni l'altra, amb la qual cosa els traginers restaren ben convençuts que, efectivament, portaven un gran sant, que aquests miracles obrava.

L'urna del sant en arribar a l'església del monestir per a presidir l'ofici de festa major. 11 de maig de 1929.
Arxiu Històric Comarcal de Ripoll.

La font de Sant Hou

Mentre els monjos feien camí al monestir de Ripoll, els monjos, en saber que portaven el cos sant, tan desitjat, sortiren en processó fins al lloc on hi havia una font que feia molt temps que era seca. En el moment de passar les relíquies per aquest lloc, es posà a rajar. És la font de Sant Hou –coneguda avui també com la font d'en Serrallonga. Una capelleta –avui desapareguda- amb la imatge de Sant Eudald, rememorava aquest fet.

Calçar-se davant la imatge de Sant Eudald

Antigament era costum, a Ripoll, que quan s'havia de calçar per primera vegada una criatura, s'havia de dur, sense dir res a ningú, a l'església de Sant Eudald, i allà se li canviava el vestit, se li calçava i li feien fer els primers passos davant la imatge del sant, tot dient: "Gloriós Sant Eudald, feu que doni els passos bé i no en faci cap de malament", i al mateix temps se li demanava que no fossin garrells ni cama torts. Aquest costum caigué en desús pels volts dels anys 1910-1915, però encara hi havia, en aquestes dates, moltes famílies que ho seguien fent.

El lluert de Sant Eudald

Segons l'historiador Josep M. Pellicer, la llegenda del lluert de Sant Eudald es remunta a l'època de l'abat Dalmau Sagarriga (1234-1256). Pellicer explica d'aquesta manera la llegenda del lluert (llangardaix): "Una fera pertorbadora que uns anomenen tigre, altres tarasca [...], i la tradició coneix amb el nom de lluert (llangardaix, en català), era l'espant de l'alta muntanya pels estralls que causava. Escometia els que es dirigien a Coll de Canes, on tenia el seu amagatall. Aconseguí matar-lo el noble i esforçat cavaller Dolcet, el qual en el moment culminant de la lluita invocà el patrocini de Sant Eudald, i des d'aquest moment el monstre cedí fins a restar del tot vençut i mort. Agraït, Dolcet en féu devota presentalla al sant".

Una altra versió, que és treta del setmanari ripollès *La Veu Comarcal*, i concretament, del 9 de maig de 1914 diu:

"Nota del llangardaix que es en la Isgla. De St. Eudalt. Quan los moros se veren forsats de dexar la Espanya sembraren diferents Animals per Catalunya ja perquè dits Animals se menjassen, o matassen los Christians, los quals Animals portaren de la Africa y lo de St. Eudalt y Altres que ni ha a Montserrat son de aquells vinguts de la Africa. En Aregó y avia dos animals volátichs que se menjaven los homes y lo Rey de Aregó feu tenir cuidado ahont se retiraven en la nit y los feu pardedar dintra una cova quan foren retirats. En una casa fora la Vila de Ripoll un mati estant los Batedors component la Batuda també y avia un Capellà que ajudava a compondre las Garbas isque lo animal tan espantos de dintra de una pila de boll o famer que los batedors fugiren junt ab lo capellà y sen pujaren en una casa

que era en dita Era y la bestia darrera de ells y al pujar de la escala lo capellá pren-
gue una llansa y dita llansa no tenia ferro y li do la llansa dintre la boca y lo mata
y fou per miracle y lo portaren en Sant Eudalt. Dit las porta lo P. Borrellas. També
sembraren fruytes venenosas com son los Pressechs los Fasols tot per matar los
Christians y Nostre Senyor me ha tretas las matzinas de ditas fruytas”.

Quarteres de blat

Antigament, era un costum donar com a almoïna una quartera de blat per sant
Eudald. Relacionat amb això, tots hem sentit a dir alguna vegada que si per sant
Eudald plou se li dóna una quartera de blat; hom diu que el sant es guanya la quar-
tera quan el dia és plujós. La base d'aquesta dita popular podria estar en un fet real,
el desig dels pagesos que plugués. D'aquí ve que, molts d'ells, prescindint de si el
dia de sant Eudald havia plogut o no, li fessin com a present una quantitat de blat.
L'estudiós ripollès Tomàs Ragner havia conegut un pagès que, seguint la tradició
que li ensenyà el seu pare, cada any en donava una mesura.

Sant Eudald, advocat en els parts i en la sordesa

Entre les advocacions que s'atribueixen a sant Eudald, dues mereixen menció
especial: la protecció en els parts difícils i per a les persones que pateixen sordesa.
En la vida del sant hem llegit que aquest va pregar per l'esposa del carceller que es
trobava en perill de mort a causa d'un part difícil. Alhora, la tradició ha fet arribar
fins a nosaltres, també, el fet esdevingut al mas el Cornut de Campdevànol.
També trobem que era costum, a Ripoll, que les famílies portessin oli a la llàntia
de sant Eudald perquè cremés durant un part.

Antigament, també hi havia la devoció de portar, les dones casades, una mida o
cinta de sant Eudald. També era molt invocat en moments que suposaven un
perill. Alhora, les mares, seguint un antiquíssim costum, després d'haver donat a
llum, presentaven llurs fills a sant Eudald i li demanaven la seva benedicció.

El cotó de sant Eudald

Durant la festa major es beneeix cotó fluix, que el poble anomena “cotó de sant
Eudald”, i que utilitzaven els devots del sant per al guariment de diversos mals,
principalment els relacionats amb la sordesa i mal d'orelles. Antigament es feia
tocar el cotó amb el crani del sant, ja que, com s'ha indicat, el cap no es troba amb
les altres relíquies, sinó dintre el crani del bust; hi ha una portelleta a la part pos-
terior, mitjançant la qual es posava al descobert la testa; avui aquesta pràctica no
es pot fer perquè, per disposició del bisbat de Vic, fou segellada la portelleta.
Actualment, mentre els devots van a besar l'urna se'ls lliura el cotó que va a l'in-
terior d'un sobre que diu: Cotó beneït de Sant Eudald.

Les llances

Diu la tradició que de la mateixa manera que sant Eudald va ser robat de la vila
d'Ax, també ho ha de ser de Ripoll, i segons es deia seria robat per gent de Vic. Per
evitar-ho es van prendre un seguit de mesures; a l'església del sant, l'urna estava
protegida darrera uns barrots de ferro, i quan aquella sortia en processó, dos
homes armats amb llances la custodiaven per a defensar-la de qualsevol intent de
sostracció.

El clavetaire

Totes les processons passaven originàriament pel carrer Trinitat o dels Valls, però
es produí un succés que canvià aquest costum. Una vegada, un clavetaire, un dels
molts que treballaven en aquell vial, en passar la processó de Sant Eudald per
davant de casa seva, sortí amb un ferro ruent a la mà i donà un cop tant fort a la

Un cop celebrat l'ofici solemne l'urna amb les relíquies torna, en processó, a l'església de Sant Eudald.
11 de maig de 1931. Fotografia: Joaquim Mainou. Arxiu Històric Comarcal de Ripoll.

cara de la imatge que li deixà un senyal. L'any següent, així que la processó entrà en aquell carrer, el tabernacle i la imatge del sant van tornar-se tan feixucs que els portants no pogueren avançar per més esforços que feren. No hi hagué més remei que girar, tornar per on havien vingut, i canviar l'itinerari de la processó de Sant Eudald, que des d'aquest incident tornà a passar per carrer Trinitat.

Sinònims del nom *Eudald*

Els ripollesos fins al segle XVI anomenaven el sant amb els noms de *Sant Thou* o *Tou*, *Sant Hou* o *Ou*, i *Santou*. A mitjan segle XVI –any 1549–, ja trobem la forma *Eudald*, encara hi ha però qui l'anomena *Sant Thou*. Als homes o nens que es diuen Eudald se'ls sol anomenar amb els diminutius *Let*, *Dalet*, *Dalt*, *Eudalet*, mentre que les nenes o dones se solen conèixer com a *Daldeta*, *Dalda*, *Eudalina*, i *Eudaldina*.

Bibliografia consultada

- BONET, Ramon: *Resum de la vida de Sant Eudald* (Novena al gloriós màrtir Sant Eudald, 1981).
 BONET, Ramon: *Vida i culte de Sant Eudald*. Ripoll, impremta Bonet, 1984
 EUDALT: "Tradicions de St. Eudalt" (*El Puigmal*, 9 de maig de 1908)

GOIGS DE SANT EUDALD,

prevere i màrtir.

Patró de Ripoll, on es veneren les seves relíquies des de l'any 978.

Puix sou de tot aquest poble
devotament invocat.

**Sant Eudald, oh màrtir noble,
sigueu-nos sempre advocat.**

Per la voluntat divina
nasqueru a Llombardia
exant de la idolatria
com la rosa de l'espina,
quan Pancra, en una covat
tot caçant haveu trobat.

Deixareu la llar paterna
per seguir el Redemptor
i és aquell sant Companyo
qui us empara i qui us governa
vint anys penitència heroica
feu amb ell en soledat.

A Tolosa volgué un dia
mostrar Déu que vós sou sant,
ple de vida un nin tornant
quan només ossos tenia
Per l'exceisa virtut vostra,
sacerdot sou ordenat.

L'alta vida que portaveu
dolça flaire ana espargint,
mes, humil, d'honors fugint,
prop d'Urgell us traslladàveu,
a resta dieu a Andorra
de Sant Sadurn admirat.

De Roma en pelegrinatge
quan torneu obedient
per avà de Déu clement
vers les Gal·lies fent viatge,
una font miraculosa
vostra set ha mingat.

En nom de Déu llibertareu
a quatre endimoniats,
trobis cristians enganysats
de l'heretgia salvareu
predicant a totes hores
de Crist la divinitat.

Al pròxim d'amargues penes
consolàveu piament
bo i trencant al penitent
del pecat les vils cadenes,
grans miracles aureolen
tot el vostre apostolat.

I s donà mortal tortura
l'heretgia amb odi foll,
anys després d'Ax, a Ripoll
sou portat per gran ventura,
i en sa història gloriosa
lloc d'honor us ha donat.

Aigua pura i benefactora
als prais i camps envieu,
la salut prestetorreu
al malalt qui amb fe us implora,
per vos fou el venat nostre
de pesta i fam resguardat.

Per Patro va proclamar-vos
aquesta Vila Comtal
i en tribut d'amor cabdal
bella església va ofrenar-vos,
dentre una arca preciosa
vostre cos es venerat.

Reclamant-vos les casades
en els seus mes vus dolors,
tot sovint rebreu socors,
i amb vos fills son desllurades
ben agraides us mostren
el fillot que han infantat.

Per vos rebem cures la vista,
els muts troben el parlar,
els coixos el caminar
i alegria la gent trista,
sou sant del qui us invoca
en tota necessitat.

Puix figureu entre el poble
excels de la santedat.

**Sant Eudald, oh màrtir noble,
sigueu-nos sempre advocat.**

V. Preguem per nosaltres, sant Eudald. R. Perque siguem dignes de les promesses del Crist.
 Preguem: Senyor, us preguem que sigueu propi als vostres servents, per mitjà de's mèrits gloriosos del vostre
 sant màrtir Eudald, que reposa en aquesta església, per tal que, per la seva piadosa intercessió, siguem sempre
 protegits de totes les adversitats. Per Crist Senyor nostre. R. Amen.

Tomada Vn. Plema Tornada

Puix sou de tot aquest poble de - vo - ta - ment in - vo - cat. Sant Eudald, oh màrtir

noble, si - gou - nos se - mpre ad - vo - cat. Per la vo - lun - tat di - vi - na nas - que -

reu a Llombar - di - a el - xint de la j - do - la - tri - a com la ro - sa de Fra

pi - na, quan Pan - creu en ti - na oo - va tot ca - çant ha - veu tro - bat. Sant Eudald

Af